

(razvoja) sjevernog dijela Amsterdama, koji predviđa 2200 novih stanova s najboljim pogledom na Amsterdam i obalu rijeke IJ, ali i novu zgradu Muzeja filma (Filmmuseum). Usput će veći dio „socijalnih stanova“ biti prodan privatnim vlasnicima, a „kreativci“ su u međuvremenu povoljnim cijenama pozvani da popune ovu prazninu. Kreativnim industrijama potrebna je niska cijena nekretnina te oni predstavljaju savršene korisnike posljednjih tragova fordizma: napuštenih industrijskih objekata, nepopularnih susjedstava i neiskorištenih kancelarijskih prostora. Kako je onda moguće zauzeti kritičku poziciju unutar ovakvog konteksta? Ili, prije svega, kako je moguće materijalizirati kritiku na polju proizvodnje umjetnosti i kulture? Odgovor ne može biti očigledan. U kritičkom pejzažu Amsterdama prilično je živa diskusija o kreativnim industrijama pa se ponovo čini da je kritički umjetnički diskurs prihvaćen kao neka vrsta materijalne prakse unutar kreativnih industrija, svodeći njezinu funkciju na nešto poput sigurnosnog ventila za društvene pritiske. Mi smo zato odlučili zagledati se u budućnost. Završni projekt kustoskog programa de Appel 2008.–2009. pod nazivom *Weak Signals, Wild Cards* predložio je set mogućih budućnosti o kojima su raspravljali njegovi sudionici. S obzirom na to da je „kreativna“ budućnost toliko snažno anticipirana, da već odiše konačnim rješenjem, odlučili smo djelovati tako što smo omogućili kreiranje zajedničkog prostora imaginacije, kao konačnog prostora mogućnosti i zajedništva. Rezultati projekta *Weak Signals, Wild Cards* bili su izložba i jednodnevni program razgovora, predavanja i performansa.⁵ Izložba je predstavila deset novih umjetničkih radova zamišljenih za buduću zajednicu Amsterdam Noorda, dok su interdisciplinarni suradnici dobili isti zadatak – zamisliti budućnost sjevernog Amsterdama u vizuri njihova polja stručnosti – urbane teorije, kazališta, dizajna, političkih

komentara ili poduzetništva i predstaviti ga tokom cjelodnevnog „maratonskog“ programa. Umjesto da ih tretiramo kao vizionarske graditelje budućeg društva, pitali smo ih da se ponašaju kao umjetnici koji već rade u društvu budućnosti i u uvjetima koje ono pruža; a budućnost je otvorena za njihovu imaginaciju. Rezultat toga bila je izuzetno koherentna i estetski „zaokružena“ izložba, što doslovno shvaćeno može biti dobra ilustracija izgradnje kolektiviteta. Upravo bi to moglo biti polazište kritičke afirmacije ovog kustoskog programa, isto onoliko koliko bi za nekog to moglo značiti kritiku izložbe. Iako predstavljen ovim jednim, partikularnim primjerom (o kome jedino mogu govoriti iz iskustva), efekt zajedništva ipak ukazuje na edukativni potencijal koji se nalazi u ovoj izgradnji etike kolektiviteta među nama – polaznicama – što određenim uskraćivanjem apsolutne nepovredivosti individualnih prava ili vlasništva ideja može predstavljati „razmjenu“ odnosno „produkciju znanja“.

¹ Više o projektu na: www.weaksignals.nl.

² Na latinskom *educare* znači voditi, predvoditi.

³ Tijekom 2009. Witte de With je organizirao program pod nazivom *Rotterdam Dialogues*. Činila ga je serija konferencija: *Critics, Curators, Artists*. Valja napomenuti da je druga konferencija, posvećena kustosima, bila uvjerljivo najposjećenija, što nije bilo opravdano kvalitetom njezina sadržaja, nego vjerojatno publikom koja je „proizvedena“ pomoću različitih kustoskih i sličnih programa.

⁴ Kao što je konferencija *MyCreativity* iz 2007. godine.

⁵ Sudionici projekta bili su: Young Hae Chang Heavy Industries, Heman Chong, Design Negation, Yvone Droge Wendel, Famed, Flying City, Andreja Kulunčić, Alon Levin, Laura Oldfield Ford, Merijn Oudenhampsen, Maria Pask, Oda projesi, Lee Scrivner, Yann Toma. Polaznice kustoskog programa de Appel 2008.–2009. i kustosice projekta bile su: Clare Butcher, Lilian Engelmann, Mia Jankowicz, Christina Li, Ana Nikitović i Ji Yoon Yang.

JASNA JAKŠIĆ

- **HARALD SZEEMANN: INDIVIDUALNA METODOLOGIJA (JRP|RINGIER, ZÜRICH, 2007.)**

- Parafrazom *Individualne metodologije*, proizašlom iz sekcije *Individualne mitologije* prije 37 godina održane *Documente 5* pod kustoskom palicom Haralda Szeemanna, Ecole du Magasin posvetila je godinu 2006./2007. studiji profesionalne biografije i metodologije Haralda Szeemanna. U suradnji s izdavačkom kućom JRP|Ringier i kustoskim programom Royal College of arts objavljena je opsežna publikacija posvećena analizi i istraživanju metode rada osobe koja je doslovno stvorila mit o nezavisnom kustosu.¹ Povjesničar umjetnosti švicarskog podrijetla bio je među najmlađim osobama koje je zadesilo upravljačko mjesto u nekoj umjetničkoj instituciji: s 28 godina postao je ravnateljem Kunsthalle u Bernu. Nakon nekoliko godina avangardnog izlagačkog programa, uslijed kontroverzi izazvanih izložbom *Kad stajališta postaju forme* (1969.), zbog neslaganja napušta mjesto ravnatelja Kunsthalle i osniva Agenciju za kulturni rad u gostima. Nedugo zatim (1972.) postat će i najmlađim umjetničkim ravnateljem *Documente 5*, ostvarivši do tada najspektakularnije izdanje te ugledne umjetničke manifestacije – stodnevna je izložba postala stodnevni umjetnički doživljaj. Uslijedila je bogata karijera samostalnog kustosa nedovoljno zakrivenog iza pseudokolektivnog paravana njegove Agencije za kulturnu djelatnost. Agencija je bila tek pozornica Szeemannova osobnog teatra, te u onoj mjeri slična umjetničkom projektu koliko je sam Szeemann bio i umjetnik i kustos istodobno, kako

se čini iz dokumentacije. Ipak, 1982. vraća se, barem djelomično, pod institucionalno krilo i postaje jednim od kustosa Kunsthalle Zürich, ali pod uvjetima koji su mu omogućavali intenzivan samostalni rad. Neki od posljednjih izložbenih projekata koje je ostvario do 2005. uključuju i dva venecijanska bijenala (1999. i 2001.), niz izložbi koje tematiziraju nacionalni i regionalni identitet, od Švicarske do Balkana, a početkom devedesetih bio je i jedan od najznačajnijih promotora prodora suvremene kineske umjetnosti na zapadno tržište.

Iza Szeemanna ostao je veliki arhiv u Muggi, mjestu u švicarskom kantonu Ticino. Upravo je njegov „pogon“, koji je godinama porađao velike, spektakularne izložbe, bio polazište studijskog proučavanja metodologije jedne od najkarizmatičnijih osobnosti na umjetničkoj sceni druge polovine 20. stoljeća.

Podijeljena u četiri dijela, publikacija koja je potkrijepljena izvornim, nerijetko neobjavljenim dokumentima omogućuje nelinearno i autonomno čitanje četiriju osnovnih dijelova: *situacije*, u kojima eseji autora Hala Fostera i Jean-Marca Poinsoa donose pregled umjetnosti tzv. postmodernog stanja, s time da se tekst potonjeg autora u velikom segmentu bavi jednom od ključnih figura u kulturnim industrijama 60-ih i 70-ih, samim Szeemannom, dok intervju s Tobiom Bezzolom, kustosom Kunsthalle Zürich i autorom iscrpne publikacije o Szeemanu donosi svjedočenje iz prve ruke o njegovoj osobnosti, radu i stajalištu prema umjetnosti. Možda će nekoliko rečenica o legendarnom kustosu/umjetniku, koji je prema svjedočenju mnogih daljnjih sugovornika uvijek izgarao za novim i beskompromisno perfekcionistički postavljao svoje izložbe ne bježeći od vlastita troška, dati i jedan pogled iskosa na njegovu metodu – kao da ga je njegova golema erudicija i inteligencija oslobađala utega stidljivosti i pritiska u vidu bilo kakve vrste kritike.

Drugi dio, *koncepti – procesi*, opisuje organizaciju i kognitivnu geografiju Szeemannove tvornice, golemog arhiva i njegova asocijativnog

ustrojstva, te djelovanje Agencije za intelektualni rad u gostima. Ono što će, očekivano, upotpuniti sliku karizmatične figure jest tzv. kaos koji će možda, prema Szeemannovim riječima, postati klasikom u budućnosti. Upečatljiva je slika metara i metara papira koji izlaze iz telefaksa. U komunikacijskim je prijenosnicima Szeemann ostao vjeran sedamdesetim godinama prošlog stoljeća, tako da nikakav internet ili elektronska pošta nisu mogli istisnuti telefaks koji mu je omogućavao da izbjegne i tipkanje na pisačem stroju. Iznimnu dokumentaciju, od korespondencije, nacрта, rukom pisanih bilješki i različitih verzija koncepcije izložbe, donosi dokumentacija u trećem dijelu – *radovi*, koja se bavi dvama velikim međunarodnim izložbama, *Documentom 5* i bijenalom u Lyonu. Ne dovodeći u sumnju opravdanost izbora upravo te dvije izložbe, spektakularne *Documente 5* (koju prateći tekstovi na uvid daju u prvotno zamišljenom, još ambicioznijem izdanju) i bijenala u Lyonu (lokalno – globalne meditacije o *Drugome*) za pretpostaviti je da, nažalost, opseg publikacije nije dopuštao detaljnije predstavljanje izložbi koje su bile s onu stranu umjetničkog spektakla. Poput, primjerice, intimne izložbe *Grandfather: A Pioneer like us* posvećene djedu i njegovu frizerskom salonu u kojemu kroz prvo lice progovara individualna mitologija pretvarajući svakodnevne predmete u izložbene fetiše, revolucionarne izložbe *Kad stajališta postaju forme*, koja je najavila *Documentu 5*, ili studioznih i hermetičnih izložbi *Bachelors machines i Monte verità*, koje su, barem prema svjedočanstvima iz publikacije, bile najbliže izložbama koje je sam Szeemann želio raditi. Riječ je o dugo pripremanim i studiozno obrađenim konceptima koji u prvom slučaju tematiziraju karizmu stroja i mehaničkih naprava u umjetnosti, s polazištem u Duchampovu *Velikom staklu*, dok drugi primjer reinterpretera mistično-boemsku umjetničku zajednicu s prijelaza 19. na 20. stoljeće u alpskom planinskom ljetovalištu.

Uz višestruku tekstualnu i fotografsku dokumentaciju izložbi i konteksta u kojemu su nastajale prenose se i višestruko potvrđene pouke o poželjnoj hrabrosti za iskorak ali i njezinoj utemeljenosti u istraživanju, predanom radu i intelektualnoj znatiželji, o tome kako je s financijama uvijek teško izaći na kraj, o beskompromisnom stavu i vjeri u vlastito djelovanje. Zaključiti je, dakle, da je izbor teme u pedagoškom smislu bio više nego sretan: proučavanje jednog iznimnog opusa nesumnjivo je mladim istražiteljima poklonilo veliko znanje, no možda je još poticajnije bila figura Szeemanna kao ambivalentnog „gurua“, koja ih je vjerojatno i dovela do inicijacije. Publikacija prenosi barem dio te sugestije, što može biti prvotni, ali ne i jedini razlog za njezino čitanje.

¹ Glavna urednica Florence Derieux pripremila je ovu publikaciju u suradnji s polaznicima 16. generacije Ecole du Magasin (François Aubart, Julija Cistiakova, Haeju Kim, Lucia Pesapane, Fabien Pinaroli, Karla Gabriela Roalandini Beyer, Yuka Tokuyama, Sadie Woods). Vidi: www.ecoledumagasin.com/spip.php?article165.